

Въведение:

Манастирът "Св. Йован Богослов", сред народа по-известен като Погановски манастир, е разположен в прекрасната долина на река Ерма, край село Поганово, между Одоровското и Влашкото ждрела. Поради изключителната си красота светинята привлича не само вярващи, а и бройни любители на културно-исторически забележителности, любители на природата и екскурзианти от страната и чужбина. Отдалечен е десетина километра от магистралата Ниш - София. Пътят до там е паралелен с течението на река Ерма, а построен е преди 40-ина години по трасето на някогашната теснолинейка.

Манастирът е построен към края на XIV, а стенописан към края на XV век. Благодарение на труднодостъпния терен (до 1927 г. каньонът на Ерма е напълно непроходим) през вековете е останал незасегнат от бройните завоеватели. Преди тридесетина години е направена цялостна реконструкция на светинята.

Долната част на храма е строена от недялан камък, засипан с дебел слой хоросан и украсен с червени тухли. Горната част е от обработен пещерен калцит с плитък релеф. До реставрацията манастирът бил покрит с керемиди, а след това с ламарина.

Манастирската черква, покрай еднобродия наос с купол, е построена по схемата на развит кръст - олтар и две странични апсиди - клироси. Парерът се ползва за вътрешно преддверие, първият етаж представлява исихастка молчалница, а най-горният етаж камбанария и наблюдателница. Външната припрата по начало не е била част от храма - прибавена е към края на XIX век.

Вътрешността на черквата е стенописана 1499 г. с богата тематична програма (велики празници, учения на светите отци, сегменти от живота на св. Богородица, страданието на Исус, ликове на сръбски светители, балкански отшелници, апостоли и др.). Живописът на Погановски манастир се смята за връхна точка в творчеството на касториянските зографи през втората половина на XV век. В световните кръгове на византолози и познавачи на изкуството манастирът е прочут и със своите икони. Оттук е и известната двустранна икона Чудо в Латомския манастир и ликовете на Богородица и св. Йоан Богослов от втората половина на XIV век (намира се в София) и иконата с

бюста на починалия Исус Христос от края на XV век (Белград).

Манастирът "Св. Йован Богослов" е под защита на държавата од 1949 г., а 1979 г. е вписан в листата на световните културни наследства, като културна ценност от особено значение.

1. Географско положение на манастира

Понавският манастир "Св. Йован Богослов" е разположен върху малка тераса над левия бряг на река Ерма, недалеч от село Поганово. На западната страна на манастира се издигат скромни стопански и жилищни постройки, между които е и неизбежната магерница със своя опушен свод – комин, който се вижда от далече. Географските координати показват, че Погановският манастир заема северния ръб на т.н. от Цвиич "Централна балканска област". Манастира се намира на 33 километра от Цариброд и около 80 километра от София.

2. История на манастира

Историците от Сърбия и България и ден днешен спорят кой е построил манастира през XIV век, но съществуват доказателства, че храмът е изидан върху много по-древни основи. В манастирската градина са изкопани монети от ерата на римляните. Те са с ликовете на императорите Юлий Цезар, Аурелиян, Константин, Юстениан, както и монети на южнославянски владетели.

Поради местоположението си манастира ту е бил във владетелство на Сърбия, ту на България. За последно, това дивно кътче в Западните покрайнини, преливащи от природни красоти е останал в рамките на Сърбия след подписването на Ньойския мирен договор през 1919 година.

Долината на река Ерма, където е построен манастира е една от най-живописните долини в сегашните и някогашните български земи. Погановският манастир и околната природа са най-скъпоценния и най-прочутия географско-исторически паметник на

Западните покрайнини.

3. Интериора на манастира

3.1 Архитектура

Туристите, които посещават Погановския манастир влизат в него през единствения вход на западната страна. Вътре царува полумрак и заслепени още от блясъка на слънцето, от начало едвам се различават поделенията и предметите. Но постепенно очите свикват със слабата светлина, която едва навлиза през тесните прозорци на купулния барабан и трите абсиди (от няколко години насам манастирът е електрифициран).

Пред очите на туристите най-напред се очертва четвъртитото пространство на притвотвора, след това се надниква в същинския храм, чиято правоъгълна форма се разширява към изход, север и юг с по една кръгла абсида. Отгоре върху четири свода се крепи осветен висок барабан, който завършва с полусферични куполи. В църквата е хладно и тихо.

3.2 Икони

От иконите най-голям интерес предизвиква т.н. “Двойната икона” с изображение на Св.Иван Богослов и Св.Богородица от едната и рядко срещнато предствление на “Чудото в Латомския манастир” от другата страна. Според добре запазения надпис на входа на храма, Погановският манастир е живописен през есента на 1499 година.

3.3 Фрески

Специалистите казват, че фреските в манастира са с изключително висока художествена стойност и подчертана самобитност. Самата черква е триконхостна, строена по типичния за тази област хоризонтален план за постройка на храмовете с притвор, над който се издига четвъртата кула. Поради чистотата на този основен строителен план, приложен в Погановския манастир, той се взима като представител на този архитектурен израз. Кой е бил майстор-архитект на черквата не се знае. Също така се водят полемики и затова кой е декорирал стените в черквата.

3.4 Стенописи

Според тематиката си стенописите в Погановския манастир могат да бъдат разделени на четири основни групи, за всяка от която в църквата е определено особено място:

- Литургично-догматичните композиции

- Христовите страдания

- Великите празници

- Портретите на многобройните светци

4. Функциониране на манастира като туристически обект

4.1 Транспортна достъпност

От ГКПП “Калотина” през Цариброд до манастира (с кола) туристите от България ще пристигнат за по-малко от един час. След като се мине мостът на река Ерма, по пътя София-Белград се свива на ляво (има указателен знак) и се продължава покрай реката в южна посока. След двадесетина минути пред очите ще бликне шедьовъра – Погановският манастир. До манастира се пристига сравнително бързо, лесно, евтино и безпроблемно. Единственият същински проблем, за който туристите и туроператорите трябва да бъдат предупредени е да не тръгват с наднормено високи автобуси. За да се стигне до манастира се преминава през изключително ниски тунели, през които преди 40 години е вървяло малко влакче, чиято теснолинейка е сменена с хубав асфалтов път.

4.2 Информационна достъпност

За съжаление, почти липсва информационна достъпност. Брошури почти не могат да се намерят, както и информационни и указателни знаци. Единствената информация е указателния знак поставен покрай магистралата София-Белград. Сувенири и картички с манастира не се продават. В манастира могат да се купят само свещи и иконки със светци.

4.3 Посещаемост

Манастирът най-често се посещава от хора, които живеят в близостта му. Те идват в своите вили. Други туристи са гостите на Звонска баня, която е на около 6 км от него. Последните години той по-често, организирано чрез туроператори от България, се посещава и от български граждани. Все пак това е далеч под минимума имайки предвид, че този прекрасен манастир се намира на само осемдесетина километра от София. Все още далеч повече той е посещаван от туристи от Сърбия и съвсем малко от други страни.

За съжаление не се води статистика за посещаемостта на манастира, обаче през летните месеци тя е много по-голяма отколкото през студеното полугодие на годината.

4.4 Места за настаняване

Най-удобното място за настаняване е хотел “Мир”, който се намира на 6 км от манастира - в Звонска баня. Той е тризвезден хотел и разполага с 120 легла. През летните месеци е доста трудно да се намери свободно място в хотела, но има доста частни квартири със сравнително ниски цени (4лв на нощувка). Жителите от съседните градове – Пирот, Цариброд (Димитровград), Ниш идват тук през уикендите си и почивните си дни и нощуват в собствените си вили.

4.5 Места за хранене

В непосредствена близост до манастира съществува единствената кръчма-ресторант, собственост на гостилничарското предприятие “Балкан” от Цариброд. Тук обслужването, чистота, както и качеството на храната и напитките са на изключително високо равнище.

Ако пък някой туристи искат да консумират храна, която са взели със себе си има няколко туристически маси построени до една красива чешма, от която блика студена вода.

4.6 Потдържаност и паркинги

Обекта се потдържа изключително добре. Преди десетина години бе реставриран. Намира се под юрисдикцията на Сръбската православна църква, а се финансира от Сръбското министерство на вероизповеданията.

В самия манастир се влиза свободно, т.е. не се плаща входна такса. Място за паркиране има, но особено през лятото, когато е най-големия наплив от туристи, то се намира трудно. Иначе то е също безплатно, обаче могат да се паркират най-много 5-6 автобуса. Останалите туристи са принудени да остават автомобилите си край пътя и реката.

Около манастира има кошчета, както и WC.

5. Атракции около манастира

5.1 Звонска баня

На около 6км от манастира се намира Звонска баня известна още от епохата на римляните. Тя се посещава от многобройни туристи. Водата в банята притежава редица лечебни качества, особено полезни при нервни болести и ревматизам. Температурата на водата е 29°C, а радиоактивността и е значителна. Главният извор е с дебит 91 л/секунда.

Лековитата вода привлича туристи, които освен на нея могат да се възхищават и на природата и неповторимата и красота. В Звонска баня се намира хотел "Мир", който почти винаги е пълен с гости. Той е тризвезден хотел и разполага със 120 легла. Съществува и полуолимпийски басейн за възрастни, както и детски басейн. Също така в хотела има вътрешен басейн, индивидуални кабинки за физиотерапия и рехабилитация. Първокласни специалисти се грижат за здравето на туристите. Звонска баня е идеално място за развитие на балнеолечебен туризъм.

5.2 Асеново кале

Над самия курорт Звонска баня се издига все още непроученото Асеново кале. То се посещава от по-издържливите туристи, които като се качат на върха могат да се наслаждават на прекрасната гледка. За Асеново кале са свързани много легенди от времето на българския цар Асен.

5.3 "Пленер на художниците"

От десетина години насам от началото на август до средата на му се провежда т.н. “Пленер на художниците”, който е международен. Освен сръбски и български идват и доста чуждестранни художници (Германия, САЩ, Унгария, Македония...). Те се вдъхновяват от красотата на манастира и околността му и особено от уникалното ждрело на река Ерма.

5.4 Други атракции

Туристите, които идват да се наслаждават на красотата на Погановския манастир, се срещат и с други забележителни атракции около него. Някои от тях са: ждрелото на река Ерма, Суковският манастир; селата Поганово, Звонци, Ясеновдел, Власи; както и градовете Цариброд (Димитровград) и Пирот.

6. Планове, перспективи и идеи

За да се подобри функционирането и посещаемостта на Погановския манастир са

необходими няколко неща:

- трябва да се направи реклама на обекта, по магистралата София-Белград да се сложат указателни знаци, както и да се направят брошурки, картички и сувенири, които показват красотата на манастира.

- трябва да се направи по-голям паркинг, който да позволи на всички туристи да ползват паркинга, а не да оставят колите си край пътя или реката.

- трябва да се отворят още места за хранене. Освен че са нужни поне още два ресторанта и Fast Food, непременно трябва да се отвори магазин за хранителни стоки.

- трябва да има професионален екскурзовод, който да разказва историята на манастира и околността. Сега тази дейност води игуменката.

- би било интересно през летните месеци, когато посещаемостта е най-голяма, да се направи програма, която да привлече вниманието на туристите. Например, тя би могла да показва как на това място се пресичат и сливат една в друга сръбският и българският дух.